

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

РИБАЛЬЧЕНКО Ніна Павлівна

УДК 351.862.4:659.1

**МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Харків –2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті цивільного захисту України.

Науковий керівник: доктор наук з державного управління, старший дослідник
ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО Аліна Леонідівна,
Національний університет цивільного захисту України,
начальник наукового відділу проблем державної безпеки навчально-науково-виробничого центру.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, доцент
ЩЕПАНСЬКИЙ Едуард Валерійович,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
завідувач кафедри публічного управління та адміністрування;

кандидат наук з державного управління
ІВАШИНА Людмила Петрівна,
Комунальний заклад «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»,
старший викладач кафедри педагогіки, професійної освіти та менеджменту.

Захист відбудеться «05» травня 2021 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, зал засідань (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Автореферат розісланий «05» квітня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.С. Грабар

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сьогодні в галузі науки «Публічне управління та адміністрування» відновився інтерес до питань поглиблення інтеграційних процесів і глобалізації світового господарства в туристичній сфері, а, відтак, державної політики. Це зумовлено тим, що вона набуває нових рис, які дозволяють розвиватися туристичній сфері в різних напрямках в усіх країнах світу, і Україна як частина світової спільноти не повинна бути винятком. Адже наша держава відзначається специфічними особливостями туристичного потенціалу. До них належать відсутність будь-яких значних просторових розривів між територіями, що мають цей потенціал, рекреаційна спрямованість останнього, наявність природних ресурсів, які дозволяють займатися туризмом різного ступеня складності, а також питомої ваги історико-культурних пам'яток, визнаних світовою спадщиною ЮНЕСКО тощо.

Для того щоб активно задіяти всі наявні в державі туристичні ресурси та забезпечити дієве функціонування її туристичної сфери, необхідно розробити науково обґрунтовану систему програмних і стратегічних заходів, що базуються на єдиних методичних принципах й охоплюють основні напрямки державної політики у сфері розвитку туризму. В Україні ці напрямки визначені у схваленій Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Відповідно до її положень важливими завданнями України є розробка й впровадження у сфері туризму нових соціально-економічних моделей управління, стимулювання державою розвитку туристичної діяльності тощо.

Разом із тим у зазначеній стратегії не враховані нові інтенції в забезпеченні розвитку сфери туризму, зумовлені дією низки факторів, які актуалізувалися останнім часом і пов'язані з розвитком цифровізації, виникненням та поширенням вірусних та інших захворювань тощо. Зважаючи на важливість унеможливлення ситуації перетворення зазначеної стратегії України у сфері туризму на формальну декларацію, необхідним є врахування принципів науковості, стратегізації, кластеризації, ефективності та ін. у поєднанні з реалізацією властивих туризму соціальних завдань. Дотримання цих принципів має здійснюватися інститутами державного управління й окремими підприємствами, що надають якісні туристичні послуги з урахуванням тенденцій діджиталізації. Це вочевидь зумовлює необхідність оновлення організаційно-правового, організаційно-економічного та інших механізмів державної політики туристичної сфери. Екологічний, соціально орієнтований, медичний, лікувально-оздоровчий туризм повинен стати базисом нової концепції фізичного та духовного оздоровлення нації.

Отже, актуальність дисертаційного дослідження зумовлена наявним протиріччям між сучасними соціально-економічними, інституційними та ін. перетвореннями, що відбуваються в Україні, і станом реалізації механізмів державної політики туристичної сфери. Вирішення цих проблемних питань вимагає застосування нових підходів до формування стратегій у зазначеній сфері, а також удосконалення концептуального та методичного забезпечення її державної політики.

Проблеми розвитку механізмів державної політики туристичної сфери розглянуто в наукових роботах зарубіжних учених Л. Д'Аморе, Т. Л. Бартона, Г. Дирди, С. Каспери, В. Козирева, Я. Маєвського, Л. Пшезбурської, Б. Рітчі, М. Романа, В. Хунцикера, У. Г. Шенкира, М. Шнайдера та ін.

Теоретичні аспекти формування державної політики у сфері туризму відображені в дослідженнях українських науковців Р. Алоян, В. Антонової, Л. Антонової, Н. Бедрак, О. Білотіла, С. Білоус, М. Біль, М. Бойко, О. Борисенко, І. Валентюк, Ю. Вишневської, П. Гаман, Л. Грень, Л. Давиденко, В. Дмитренко, С. Домбровської, Л. Івашини, В. Ковальчук, М. Латиніна, І. Лопушинського, С. Майстра, М. Марінова, Г. Ортіної, А. Парфіненко, О. Пархоменко-Куцевіл, А. Помази-Пономаренко, І. Парубчака, М. Поколодної, І. Полчанінової, В. Садкового, С. Селецького, В. Сиченка, С. Сисоєвої, Д. Соловйова, С. Стойки, В. Федорченко, Н. Фоменко, І. Черниш, О. Шаптали, Р. Шульги, Е. Щепанського, Н. Яцук та ін.

Наявність значної кількості наукових розробок у межах обраної проблематики засвідчує її важливість, але чимало питань державного регулювання туристичної сфери залишаються відкритими. Так, недостатньо висвітленими є класифікаційні ознаки поділу та напрямки вдосконалення механізмів державної політики туристичної сфери України з позиції застосування комплексного та проблемно-орієнтованого підходів. Крім того, у науковій літературі бракує досліджень, пов'язаних з упорядкуванням організаційно-інституціональної структури державної політики в цій сфері, систематизацією вітчизняної правової бази та її гармонізацією з міжнародною, зокрема щодо показників оцінювання туристичної дестинації в Україні. Актуальність і необхідність наукового дослідження цих проблемних питань й зумовили вибір теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проведено в межах науково-дослідних робіт, які виконувались навчально-науково-виробничим центром Національного університету цивільного захисту України за темами: «Розробка наукових основ державного управління у сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (ДР № 0115U002035), у межах якої здобувачем визначено наукові підходи до оцінювання стану державної політики туристичної сфери; «Розробка механізмів державного управління соціально-економічною сферою та її галузями в контексті забезпечення безпеки українського суспільства» (ДР № 0118U001007), у межах якої автором обґрунтовано перспективи розвитку механізмів державної політики туристичної сфери України.

Мета й завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є науково-теоретичне обґрунтування й розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державної політики туристичної сфери України. Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

- дослідити туристичну сферу як об'єкт державного управління;
- обґрунтувати компонентну структуру формування комплексного механізму державної політики туристичної сфери;

- проаналізувати закордонні практики державної політики туристичної сфери із позиції її ціннісних орієнтирів і перспективних напрямків їх урахування в Україні;

- охарактеризувати стан функціонування механізмів державної політики туристичної сфери України;

- визначити концептуальні засади вдосконалення організаційно-правового механізму державної політики туристичної сфери України;

- окреслити перспективні напрямки вдосконалення організаційно-інституційного механізму державної політики туристичної сфери України;

- запропонувати науковий підхід до підвищення результативності реалізації організаційно-економічного механізму державної політики туристичної сфери України.

Об’єкт дослідження – державна політика туристичної сфери.

Предмет дослідження – механізми державної політики туристичної сфери України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є сукупність способів наукового пізнання та загальнонаукових принципів проведення дослідження, які ґрунтуються на фундаментальних положеннях і працях учених з питань державного регулювання туристичної сфери та публічного врядування.

Дисертаційне дослідження побудовано на *концептуальному, методичному, проєктному, інституційному й історико-правовому підходах*, а також сукупності методів, які забезпечують їхню реалізацію, а саме:

- 1) *логічного узагальнення, факторного аналізу, синтезу й абстрагування* (під час дослідження туристичної сфери як об’єкта державного управління, а також розкриття змісту механізмів державної політики цієї сфери);

- 2) *теоретизування й історичної формалізації* (для визначення складових комплексного механізму державної політики туристичної сфери, а також генези формування її механізмів в Україні);

- 3) *системного аналізу, порівняння, вибірки й опису* (з метою дослідження закордонних практик державної політики туристичної сфери із позиції окреслення перспективних напрямків їх урахування в Україні);

- 4) *індукції та дедукції* (під час визначення перспективних напрямків розвитку організаційно-інституційного механізму державної політики туристичної сфери України);

- 5) *групування, моделювання та прогнозування* (з метою обґрунтування наукових засад і підходів до розвитку організаційно-правового й організаційно-економічного механізмів державної політики туристичної сфери України).

Інформаційно-фактологічною базою дослідження є закони України, укази Президента України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, аналітичні матеріали Міністерства економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України, статистична інформація Державної служби статистики України тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розв'язанні важливого науково-прикладного завдання в галузі науки публічного управління й адміністрування щодо обґрунтування науково-теоретичних основ і розроблення практичних рекомендацій удосконалення механізмів державної політики туристичної сфери України.

Наукова новизна результатів конкретизується в таких положеннях:

уперше:

– запропоновано науковий підхід до підвищення результативності реалізації організаційно-економічного механізму державної політики туристичної сфери України, який передбачає: 1) забезпечення інтенсифікації виробничо-господарських процесів, зокрема, у сфері соціально орієнтованого туризму, зважаючи на значне поширення вірусних та інших захворювань; 2) підвищення конкурентоздатності вітчизняної туристичної сфери за рахунок використання новітніх технологій; 3) активне впровадження туристичних кластерів як відповідних організаційно-економічних інструментів розвитку держави й територіальних громад, що аргументовано здійснювати в межах розробленої кільцевої моделі;

удосконалено:

– визначення перспективних напрямків розвитку організаційно-інституційного механізму державної політики туристичної сфери України, у межах яких доведена необхідність забезпечення організаційної єдності інституційного середовища, що формують державні та недержавні структури, покликані дієво реалізовувати заходи державної політики на макрорівні, рівні окремих регіонів і суб'єктів підприємницької діяльності, зокрема щодо їх державної підтримки, для належної реалізації якої запропоновано алгоритм відбору господарюючих суб'єктів-отримувачів такої допомоги;

– концептуальні засади розвитку організаційно-правового механізму державної політики туристичної сфери України, що передбачають систематизацію дії цього механізму із наведенням нормотворчих пропозицій, а саме: 1) гармонізації вітчизняного законодавства з міжнародним, а також урахування положень модульного законодавства у туристичній сфері; 2) закріплення визначення «е-туризм» і вимоги щодо здійснення стратегічного планування (середньо- і довгострокового) у Законі України «Про туризм»; 3) оновлення стратегії розвитку туризму та курортів України, у межах якого обґрунтовані пріоритетні цілі та заходи державної політики зазначеної сфери, а також уточнені показники оцінювання туристичної дестинації в Україні;

– визначення стану функціонування механізмів державної політики туристичної сфери України шляхом застосування, з одного боку, методичного та проєктного підходів до оцінювання організаційно-економічного механізму державного впливу в цій сфері, що передбачають її узгоджений розвиток із цілями соціально-економічної політики держави, стратегування, активізацію суб'єктів підприємницької діяльності в зазначеній сфері, а з другого – історико-правового й інституційного підходів у межах організаційно-правового механізму державної політики туристичної сфери, що дозволили дослідити стан

упровадження його засобів (ліцензування, стандартизації, сертифікації та ін.), визначивши їхні особливості та недоліки застосування;

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування компонентної структури формування комплексного механізму державної політики туристичної сфери, яка, на відміну від існуючої, конкретизована в межах дослідження генези розвитку цієї сфери та представлена як сукупність організаційно-правового, організаційно-інституціонального й організаційно-економічного механізмів державного впливу на неї, цілісний конструкт функціонування яких уможливорює єдність зовнішнього та внутрішнього організаційного забезпечення;

– визначення туристичної сфери як об'єкту державного управління, що через сучасну дію екзогенних й ендегенних факторів у подальшому вимагатиме розвитку екологічного, соціального, медичного, лікувально-оздоровчого туристичних ринків та електронного туризму (е-туризму), а, відтак, його наукового супроводу щодо особливостей реалізації державної політики з урахуванням потреб суспільства, серед яких основними визнано вчасне надання високоякісних послуг у рекреаційній та суміжних з нею сферах;

– систематизація закордонних практик державної політики туристичної сфери із позиції окреслених її ціннісних орієнтирів, що визначені як базові під час забезпечення розвитку цієї сфери в Україні, а саме: 1) урахування тенденцій кластеризації та діджиталізації; 2) прийняття концепцій фізичного та духовного оздоровлення нації в межах використання рекреаційних ресурсів; 3) стимулювання державою розвитку туристичної сфери; 4) підвищення іміджу країни на міжнародній туристичній арені; 5) активне застосування організаційного, інформаційного, інституційного та іншого інструментарію на загальнодержавному, регіональному, стратегічному та громадському рівнях.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їхнього застосування в діяльності органів державної влади, що сприятиме підвищенню результативності реалізації державної політики туристичної сфери України.

Запропоновані автором кластерний, методичний та інші підходи до підвищення результативності державної політики туристичної сфери України використані в діяльності Сумської обласної державної адміністрації під час реалізації Програми сталого розвитку туризму в Сумській області на 2018–2022 рр. (довідка № 01-49/11809 від 19.11.2018 р.).

Визначена автором доцільність застосування новітніх та антикризових технологій для забезпечення розвитку соціально орієнтованого туризму, у т.ч. зеленого сільського, на рівні окремо взятої громади підтверджується Семенівською сільською радою Мелітопольського району Запорізької області (довідка про впровадження № 101/02-12 від 27.01.2021 р.).

Крім того, теоретичні положення дисертації щодо формування державної політики туристичної сфери України застосовані під час проведення лекцій і практичних занять із навчальних дисциплін «Світовий туризм», «Менеджмент з туризму» та «Інфраструктура туризму» за програмою підготовки здобувачів вищої освіти за першим рівнем за спеціальністю «Туризм» у Національному університеті цивільного захисту України (акт № 11 від 16.10.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею, теоретичні та прикладні результати якої отримано особисто здобувачем. Конкретний його внесок у наукових працях, підготовлених у співавторстві, зазначений у списку опублікованих праць за темою дисертації [1; 9].

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації були апробовані на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема, тези було опубліковано за результатами: Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Формування освітнього простору в умовах інформаційного суспільства» (м. Запоріжжя, 2018 р.); Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Соціально-економічні та правові чинники розвитку національної економіки України: облікові, аналітичні та контрольні аспекти в сучасних умовах інтеграційних процесів» (м. Полтава, 2018 р.); X Міжнародної науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання» (м. Черкаси, 2019 р.); XI Міжнародної науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання» (м. Черкаси, 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 11 наукових працях, із них: 1 колективна монографія; 5 статей у вітчизняних наукових фахових виданнях; 1 стаття у закордонному науковому виданні; 4 тези доповідей на конференціях. Загальний обсяг публікацій автора відповідно до теми дослідження становить 4,85 друк. арк.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (233 найменування на 24 стор.) і додатків. Загальний обсяг роботи становить 236 стор., із них 195 стор. – це основний текст. Дисертація містить 12 рисунків, 11 таблиць і 3 формули.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено стан її наукової розробленості, з'ясовано зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про їхню апробацію й оприлюднення.

У **першому розділі** – *«Теоретичні засади формування механізмів державної політики туристичної сфери»* – досліджено туристичну сферу як об'єкт державного управління, а також обґрунтовано компонентну структуру формування комплексного механізму державної політики цієї сфери.

З'ясовано, що туристична сфера є однією з найперспективніших для соціально-економічного розвитку країн. Вона передбачає виважене використання природних й історико-культурних рекреаційних ресурсів, отримання значних прибутків як суб'єктами туристичного ринку, так і державними інституціями від здійснення підприємницької діяльності, збереження культурних традицій тощо. З огляду на це подальші тенденції розвитку туристичної сфери пов'язані зі збільшенням інвестицій у неї, її виваженою державною підтримкою, стандартизацією тощо.

Конкретизовано, що напрямки розвитку туристичної сфери визначаються як факторами екзогенного, так й ендогенного характеру, які формуються під впливом вимог часу та суспільства. Визначення цих чинників дозволило аргументувати, що реалізація державної політики повинна відбуватися з урахуванням тенденційності розвитку екологічного, соціального, медичного, лікувально-оздоровчого туристичних ринків та електронного туризму (е-туризму). У цьому контексті обґрунтовано елементи системи державної політики туристичної сфери, а саме: ціль, завдання, суб'єктів, об'єкти, принципи, функції, засоби та ін. інструменти державної політики (рис. 1).

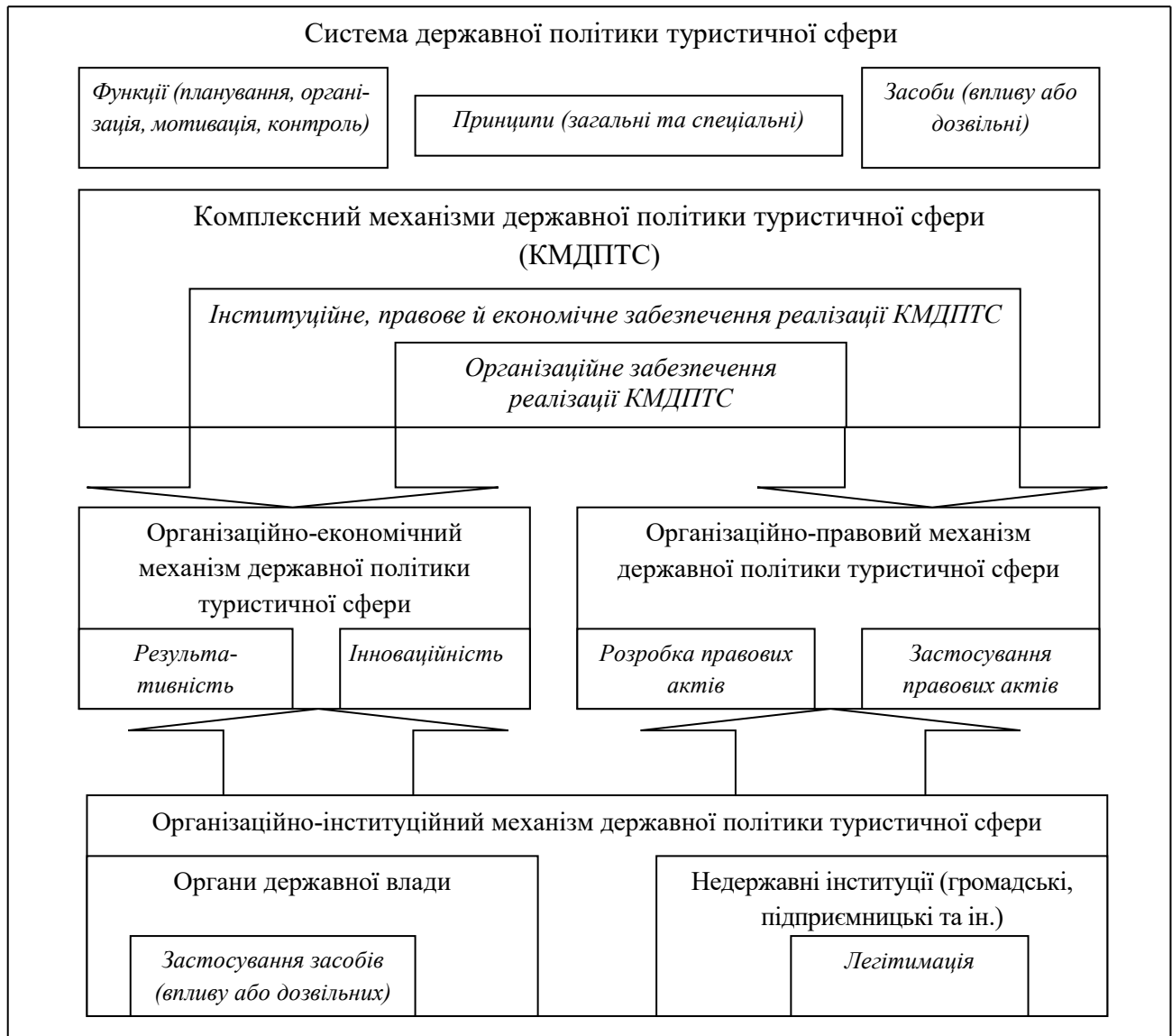

Рис. 1. Система державної політики туристичної сфери
Джерело: авторська розробка

Систему державної політики туристичної сфери у рух приводять відповідні механізми, що реалізуються низкою суб'єктів державного впливу, серед яких визначено державні та недержавні інституції. Вони застосовують правові, інституційні, економічні, інформаційні, аналітичні, комунікативні, ресурсні та ін. засоби й інструменти. З'ясовано, що визначальне місце серед

них займає організаційний інструментарій, оскільки він забезпечує комплексність формування та реалізації всіх елементів системи державної політики туристичної сфери, установлюючи й підтримуючи прямі та зворотні зв'язки між внутрішнім і зовнішнім середовищем.

Отже, виокремлений інструментарій формує базис таких механізмів державної політики туристичної сфери: організаційно-правового, організаційно-інституційного й організаційно-економічного. При цьому комбінаторність їх функціонування зумовлює виокремлення комплексного механізму державної політики туристичної сфери (див. рис. 1). У його межах окреслено засоби державного впливу на туристичну сферу як дозвільного характеру, так і засоби впливу. До першої групи засобів державного впливу на цю сферу віднесено: 1) ліцензування туристичної діяльності; 2) дозвільну діяльність на туристичний супровід; 3) сертифікацію і стандартизацію у сфері туристичної діяльності; 4) визначення категорійності об'єктів туристичної інфраструктури та ін. До другої групи засобів державного впливу належать: 1) контроль діяльності у сфері туризму; 2) установлення відповідальності за порушення законодавства України у цій сфері тощо.

У другому розділі – *«Аналіз сучасного стану функціонування механізмів державної політики туристичної сфери: Україна та світ»* – досліджено генезис розвитку державної політики туристичної сфери України, а також окреслені особливості сучасного функціонування організаційно-правового, організаційно-інституціонального й організаційно-економічного механізмів державної політики туристичної сфери в Україні та світі.

Під час дослідження генезису розвитку державної політики туристичної сфери України встановлено, що цей процес умовно варто поділити на такі періоди, як «радянський» і «пострадянський». Так, до моменту проголошення незалежності України на її теренах державна політика туристичної сфери реалізовувалася Головним управлінням з іноземного туризму при Раді Міністрів СРСР (утвореним у 1980 р.). У цей період його державно-правове й інституційне регулювання туристичною сферою відзначалося ідеологічною спрямованістю.

Конкретизовано, що в період становлення незалежності України було зреалізовано низку заходів, а саме: створений Державний комітет з туризму; процеси переходу до ринкової економіки відбувалися в умовах розпаду СРСР і формування незалежної держави Україна. Одним із найсуттєвіших подій цього періоду визнано прийняття та введення в дію Закону України «Про туризм» (1995 р.), яким було запроваджено низку новачків, зокрема, ліцензування туристичної діяльності, визначення ознак туристичного продукту тощо.

Починаючи з 1996 р. і до 2016 р., в Україні період функціонування туристичної сфери відзначається перманентним удосконаленням законодавства, що значною мірою торкнулося лише зміни організаційної будови державного апарату – центрального органу виконавчої влади в цій сфері.

Установлено, що останні організаційно-інституційні зміни на центральному рівні в туристичній сфері відбулися в 2015 р., якими передбачено функціонування Департаменту туризму та курортів, діяльність якого наразі спрямовується та координується через міністра економічного розвитку і торгівлі України. У 2017 р.

відповідним міністерством розроблена Стратегія розвитку туризму та курортів України (на період до 2026 року). Ця стратегія є підзаконним актом по відношенню до Закону України «Про туризм» (1995 р.), який і досі є ключовим у сфері туризму, але вимагає оновлення деяких положень, зокрема, з урахуванням реформи децентралізації влади.

З'ясовано, що основними організаційно-правовими засобами забезпечення підприємництва у сфері туризму України є державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності, ліцензування, стандартизація, сертифікація, державний контроль, залучення порушників до адміністративної відповідальності. З огляду на недосконалість функціонування організаційно-правового механізму державної політики України (тобто його спрямованість, насамперед, на встановлення організаційно-інституційних змін) окреслено такі напрями перспективного використання засобів цього механізму: 1) ліцензувати не вид суб'єкта господарювання – туроператор і турагент, а вид підприємницької діяльності у сфері туризму; 2) підвищити значення стандартизації як одного із засобів державної політики туристичної діяльності шляхом розробки єдиних стандартів для туристичного продукту; 3) ввести альтернативну систему скасованій обов'язковій сертифікації туристичних послуг; 4) вирішити низку проблемних питань державного контролю в туристичній сфері, який охоплює моніторинг, оцінювання й аналіз.

Аргументовано, що моніторинг й оцінювання стану туристичної сфери в Україні вимагає розроблення методичних підходів, які б уточнювали показники організаційно-економічного механізму державної політики цієї сфери. Аналіз показників сучасного стану розвитку туризму та курортів України представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Показники розвитку туризму та курортів України (2015 р. і 2019 р.)

№ з/п	Найменування показника розвитку	За роками	
		2015 р.	2019 р.
1	Кількість іноземних туристів, які в'їжджають до України, млн. осіб	12,9	збільшення у 1,5 рази
2	Кількість суб'єктів туристичної діяльності, тис. одиниць	6,8	збільшення у 1,5 рази
3	Обсяг надходжень до місцевих бюджетів від сплати туристичного збору, млн. гривень	37,1	збільшення у 2 рази
4	Обсяг надходжень до зведеного бюджету (податки та збори) від діяльності суб'єктів туристичної діяльності, млрд. гривень	1,71	збільшення у 2 рази
5	Кількість робочих місць у сфері туризму, тис. осіб	88	збільшення у 1,5 рази
6	Кількість внутрішніх туристів, тис. осіб	357	збільшення у 2 рази
7	Кількість екскурсантів, тис. осіб	125,5	збільшення у 1,5 рази

Джерело: складено на підставі Стратегії розвитку туризму і курортів України (на період до 2026 р.)

Визначено, що показники розвитку туризму та курортів повинні базуватися на концептуальних засадах економічного й соціального прогнозування, а також дозволяти формувати напрями розвитку індустрії туризму в регіонах України. На відміну від існуючих, розроблені організаційні методи й показники підвищення ефективності системи регіональної туристичної сфери, які дозволяють встановити основні шляхи реалізації туристичного продукту з метою забезпечення найбільш раціональних варіантів ефективної діяльності в'їзного та внутрішнього туризму. Ці показники запропоновано закріпити в наявній Стратегії розвитку туризму і курортів України (на період до 2026 р.) і з урахуванням рекомендацій UNWTO.

Установлено, що ефективність та інноваційність в індустрії туризму може забезпечувати використання кластерного та проєктного підходів. Так, створення 10 туристичних кластерів протягом 5 років дає можливість державі отримати додаткові 500 млн. доларів до бюджету, залучити від 800 млн. до 1,5 млрд доларів інвестицій у туристичну сферу, а також створити 800 робочих місць у ній та суміжних сферах. Відсотковий розподіл туристичних кластерів в Україні за видами туризму в 2019 р. і 2020 р. представлено на рис. 2.

Рис. 2. Розподіл туристичних кластерів (TK) в Україні за видами туризму в період 2019–2020 рр. (у %)

Джерело: складено за підставі наукових напрацювань у сфері туризму

Акцентовано, що наразі розподіл туристичних кластерів в Україні змінюється через збільшення впливу екзогенних та ендегенних факторів на сферу туризму. За умови збереження такого впливу в найближчій перспективі, туристичні кластери активно розвиватимуться за такими напрямками, як культурно-пізнавальний, екологічний, сільський, спортивний, медичний, лікувально-оздоровчий.

З'ясовано, що за кордоном кластерні моделі у сфері туризму активно реалізуються в Бельгії, Греції, Ірландії, Іспанії, Італії, Норвегії, Польщі, Франції, Шотландії та інших країнах світу. Їхні туристичні кластери кожного року відвідують декілька мільйонів туристів; це становить майже 1 % світового торговельного обороту у сфері туризму. Розвитку кластерних моделей у туристичній сфері за кордоном сприяє державно-правова й інституційна політика, що реалізується відповідним центральним органом виконавчої влади (ЦОВВ). Схожа інституція діє й в Україні, але результативність її функціонування є нижчою. Складності додає недостатність наукового супроводу діяльності ЦОВВ в Україні, зокрема, через припинення роботи її Наукового центру розвитку туризму.

Установлено, що у світі функціонування туристичної сфери також забезпечують державні органи за активного сприяння громадських і наукових інституцій, які здійснюють: 1) науковий супровід розвитку туристичної сфери; 2) просування туристичного продукту як у межах власної країни, так і за її кордоном; 3) розвиток вітчизняної туристичної інфраструктури; 4) охорону й захист прав вітчизняних туристичних підприємств і рекреантів тощо.

Зважаючи на це, доведена необхідність удосконалення механізмів державної політики туристичної сфери України з позиції врахування позитивного закордонного досвіду, зокрема, реалізації науково обґрунтованих організаційно-інституційних, правових та економічних орієнтирів.

У третьому розділі – *«Напрямки вдосконалення механізмів державної політики туристичної сфери України»* – визначено концептуальні засади вдосконалення організаційно-правового механізму державної політики туристичної сфери України, а також запропоновано й обґрунтовано перспективи розвитку організаційно-інституційного й організаційно-економічного механізмів державної політики туристичної сфери України.

Обґрунтовано необхідність створення стійкої системи державного регулювання туристичної сфери в Україні, що передбачає процес виваженого впливу на туристські ресурси й споживача з метою ефективної реалізації туризму в умовах високого рівня конкуренції та необхідності гарантії якості послуг, що надаються на національному й міжнародному туристичному ринках.

Зважаючи на вимоги часу та суспільства щодо комплексності й якості надання туристичних послуг, наполягається на необхідності виділення ключових моделей державної політики туристичної сфери, зокрема, спрямованих на забезпечення розвитку екологічного, соціального, лікувально-оздоровчого, медичного та електронного туризму (е-туризму). Кожна з цих моделей державної політики передбачає такі перспективні напрямки розвитку організаційно-інституційного механізму державної політики туристичної сфери України: 1) забезпечення організаційної єдності інституційного середовища (зовнішнього та внутрішнього); 2) дієву реалізацію організаційно-інформаційних, аналітичних та ін. заходів державної політики на макрорівні, рівні окремих регіонів і суб'єктів підприємницької діяльності; 3) актуалізацію її наукового супроводу з боку публічних інституцій.

На цій підставі й ураховуючи стан організаційно-інституційного механізму державної політики туристичної сфери в Україні, аргументовано відновлення

роботи Наукового центру розвитку туризму в Україні. Необхідність його функціонування визначена в Законі України «Про туризм» (1995 р.) та деяких державних програмах, але воно припинено через рішення Окружного адміністративного суду міста Києва (від 15.03.2013 р. № 826/1891/13-а). Крім того, доведена необхідність уточнення завдань Наукового центру розвитку туризму в Україні. Допомогти в цьому може врахування відповідного позитивного європейського досвіду (зокрема, польського) щодо функціонування подібних незалежних публічних інституцій у туристичній сфері, покликаних підвищувати рівень її розвитку за допомогою застосування наукових підходів. Підставами для визначення таких рекомендацій є, по-перше, конституційно оформлені інтеграційні прагнення України у європейський простір. А по-друге, спільність її кордонів із Республікою Польща як регіонального лідера Центрально-Східної Європи щодо розвитку соціально-економічної сфери загалом і туристичної зокрема, схожість обох держав у територіальному поділі тощо.

Запропоновано науковий підхід до функціонування організаційно-економічного механізму державної політики туристичної сфери України, що передбачає підвищення ефективності функціонування підприємств у сфері екологічного, соціального, медичного, лікувально-оздоровчого й е-туризму, тобто мікрорівня туристського ринку. У цьому контексті доведена необхідність розробки відповідної державної політики, що повинна враховувати сучасні світові тенденції, а також можливості впровадження інноваційних технологій.

Однією з найбільш перспективних форм забезпечення стійких конкурентних переваг у сфері екологічного, соціального, медичного, лікувально-оздоровчого та е-туризму визнано розвиток організаційно-економічного механізму державної політики в цій сфері. Обґрунтовано, що він передбачає використання можливостей кластерних структур з метою зміцнення позицій на ринку відповідних послуг при одночасному збільшенні частки господарюючого суб'єкта в різних сегментах споживачів. Місце туристичного кластеру рекреаційного спрямування в системі державного управління визначено на рис. 3.

Через актуалізацію сьогодні та в майбутньому факторів, пов'язаних із виникненням та поширенням вірусу COVID-19, аргументовано формування великих санаторно-курортних комплексів із використанням принципів кластеризації, та інших видів соціально орієнтованого туризму. Це передбачає врахування загальносвітових тенденцій щодо важливості розвитку системи охорони здоров'я, гарантування безпечного навколишнього середовища та ін. З метою забезпечення дієвості функціонування таких кластерів запропоновано алгоритм відбору турпідприємств щодо отримання ними державної підтримки, який передбачає таке: 1) визначення рівня економічного розвитку в Україні загалом і туристичної сфери зокрема; 2) формування реєстру кластерних структур, функціонуючих у цій сфері; 3) кількісно-структурний аналіз туристського потоку в країні та регіоні; 4) розробку критеріїв відповідності кластерної туристичної структури вимогам програми розвитку туризму; 5) збір, обробку й аналіз отриманих даних за сформованою ранжованою шкалою оцінки діяльності цих кластерних структур; 6) прийняття рішення про надання ним державної допомоги; 7) проведення моніторингу за підсумками її надання тощо.

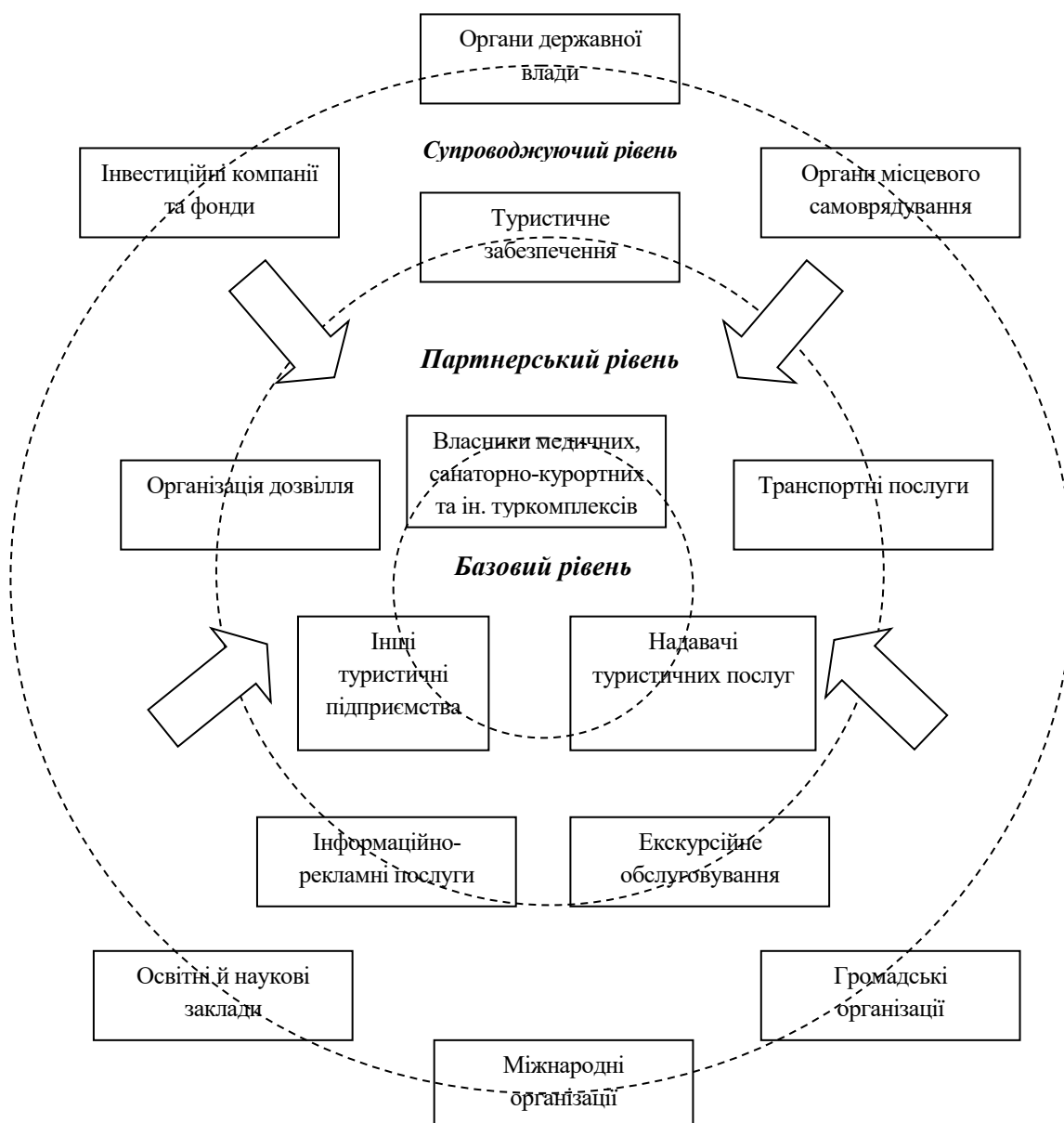

Рис. 3. Кільцева модель упровадження туристичних кластерів як організаційно-економічних інструментів державної політики в Україні
Джерело: складено з урахуванням Закону України «Про туризм»

Визначено концептуальні засади розвитку організаційно-правового механізму державної політики туристичної сфери України, у межах яких обґрунтована важливість оновлення вітчизняного законодавства, його уніфікація з міжнародним, зокрема, європейським, а також удосконалення Стратегії розвитку туризму та курортів України (на період до 2026 року) і Закону України «Про туризм». При цьому окреслені пріоритетні цілі та заходи державної політики зазначеної сфери, а також уточнені показники оцінювання туристичної дестинації в Україні. Окремим блоком визначені стратегічні завдання державної політики туристичної сфери України, а саме: забезпечення поступального руху в бік формування єдиного туристського простору з іншими країнами, у т.ч. з тими, які входять до СНД; створення та постійне оновлення інформаційної Інтернет-платформи «Open Ukraine» тощо.

З цією метою рекомендовано закріплення в Законі України «Про туризм» визначення поняття «е-туризм», а також норми щодо здійснення стратегічного планування (середньо- і довгострокового) та актуалізації заходів щодо забезпечення розвитку екологічного, соціального, лікувально-оздоровчого, медичного й е-туризму. Визначено переваги розвитку цих видів туризму в Україні на всіх рівнях управління:

- соціальна значимість як в умовах сучасної системи виробничих відносин, так і через виникнення спалахів вірусних захворювань;
- актуальність і повсюдність діджиталізації сфер суспільного життя, у т.ч. туристичної, що посилюється на тлі поширення вірусних захворювань, збільшення обмежень на туристичні відвідування інших країн, а також важливості збереження природного потенціалу для наступних поколінь;
- наявність інфраструктурних об'єктів, особливо у сфері лікувально-оздоровчого туризму, що мають тривалу історію і власний усталений бренд;
- наявність висококваліфікованих кадрів у сфері соціального забезпечення, охорони здоров'я та курортології, які можуть бути задіяні в процесі реалізації певних турів;
- наявність навчально-виробничої і науково-практичної бази для розвитку практико-орієнтованих основ рекреації туризму;
- підвищення ефективності й якості послуг, що надаються в процесі реалізації турів;
- додаткова можливість щодо пришвидшення розвитку експорту вітчизняного туризму, що враховує тенденцію зі зменшення тривалості туристичних відвідувань України, але збільшення їхньої частоти.

Отже, розвиток механізмів державної політики туристичної сфери в Україні має відбуватися в межах окреслених пріоритетів, які згруповано залежно від напрямів дії цих механізмів (на зовнішні й внутрішні), засобів державного впливу, що становлять їх підґрунтя (організаційно-правові, організаційно-інституційні й організаційно-економічні), а також за часом дії з акцентуванням на забезпеченні стратегічності планування в туристичній сфері, інноваційності, кластерізації та діджиталізації її розвитку. Ці пріоритети запропоновано закріпити в удосконаленій Стратегії розвитку туризму та курортів України (на період до 2026 року), що має обов'язково узгоджуватися з основним довгостроковим планом соціально-економічного розвитку України. Усе це покликано забезпечити системний розвиток її туристичної сфери.

ВИСНОВКИ

Одержані під час дослідження результати передбачають вирішення актуального конкретного наукового завдання, яке полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні й розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державної політики туристичної сфери України. На підставі результатів, отриманих під час дисертаційного дослідження, визначено такі висновки та пропозиції:

1. Визначено, що через дію низки чинників набуває особливої

актуальності теоретичне обґрунтування туристичної сфери як об'єкту державного управління, а, відтак, його організаційно-правових, інституційних та інших засад. Доведено, що туристична сфера у своєму становленні та функціонуванні залежить як від факторів екзогенного, так й ендегенного характеру, тобто від мотивації споживачів, якості розробленого турпродукту, зацікавленості держави в сталому розвитку туристичної сфери, що охоплює її стимулювання, координацію та моніторинг тощо. Визначення цих факторів дозволило аргументувати, що перспективним є розвиток екологічного, соціального, медичного, лікувально-оздоровчого туристичних ринків та електронного туризму (е-туризму). Акцентовано, що при орієнтації тільки на ринкові фактори в туристичній сфері, забезпечити стійкий її розвиток, який не завдає шкоди природним і культурним цінностям, неможливо. Тому держава повинна передбачити механізми, що стримують сталий розвиток галузі і спрямовувати його в необхідному напрямку.

2. Обґрунтовано компонентну структуру формування комплексного механізму державної політики туристичної сфери, визначальну роль у якому (формуванні) відіграє організаційна складова. Визначено, що вона забезпечує поступальну реалізацію основних державноуправлінських функцій у сфері туризму, на всіх етапах їх виконання, підвищуючи його результативність. У цьому контексті доведено, що комплексний механізм державної політики туристичної сфери охоплює організаційно-правовий, організаційно-інституціональний та організаційно-економічний механізми державного впливу. Їхнє підґрунтя становлять правові, інституційні, економічні, інформаційні, аналітичні, ресурсні, комунікативні та інші засоби й інструменти. Аргументовано, що вони покликані об'єктивізовувати державну політику в туристичній сфері, забезпечувати впорядкованість і дієвість функціонування системи державної політики з урахуванням розвитку діджиталізації.

3. Проаналізовано закордонні практики державної політики туристичної сфери із позиції його ціннісних орієнтирів і перспективних напрямків їх урахування в Україні. Під час дослідження цих практик з'ясовано, що існує кілька моделей впливу держави на туристичну сферу, які не є універсальними, але передбачають заохочення розвитку кластерних структур у ній. Крім того, встановлено, що вплив держави на сферу туризму в Україні має ряд спільного зі світовою практикою регулювання цієї сфери, а саме: визначення туризму як важливої галузі економіки; регулювання відносин у сфері туризму на законодавчому рівні; наявність центрального органу виконавчої влади, що займається питаннями туризму; застосування правових, організаційних, інформаційних та інших засобів забезпечення сфери туризму. Разом із тим різним є ступінь їх використання за кордоном і в Україні, а, відтак, і результати розвитку туристичної сфери.

4. За допомогою історико-правового, інституційного, методичного та проектного підходів похарактеризовано стан функціонування механізмів державної політики туристичної сфери України та виокремлено такі його періоди: 1) *функціонування туристичної сфери України як радянської республіки* (1980 – 1990 рр.), що характеризується ідеологічністю державно-

правового й інституційного регулювання цієї сфери, а також його адміністративно-плановістю; 2) *функціонування туристичної сфери України як пострадянської держави* (1991 – 1996 рр.), що відзначається встановленням низки правових та організаційно-інституційних новацій у сфері туризму, покликаних забезпечувати її розвиток з урахуванням особливостей ринкової економіки; 3) *функціонування туристичної сфери України як держави, що розбудовує свою незалежність* (1997 – 2016 рр.), що характеризується безсистемним і перманентним проведенням реформування в системі державного управління, які, насамперед, стосуються її інституційного розвитку; 4) *функціонування туристичної сфери України як незалежної держави* (2017 р. – по теперішній час), що окреслює перспективи розвитку туристичної сфери України, але вимагає їхнього корегування з урахуванням дії як екзогенних, так і ендегенних факторів. Зважаючи на низьку результативність дії організаційно-правового, організаційно-інституційного й організаційно-економічного механізмів державної політики туристичної сфери, аргументовано уточнити її правове підґрунтя, зокрема, щодо особливостей застосування засобів та інструментів державного управління.

5. Визначено концептуальні засади вдосконалення організаційно-правового механізму державної політики туристичної сфери України, що охоплюють рекомендації щодо забезпечення наукового супроводу функціонування цього механізму, зміщення акцентів у його реалізації в бік: стратегування; посилення координації; удосконалення системи моніторингу та показників оцінювання туристичної дестинації; узгодження розвитку туристичної сфери з цілями соціально-економічної політики держави; активізації суб'єктів підприємницької діяльності в зазначеній сфері за рахунок її державної підтримки; стандартизації; сертифікації тощо. У межах цих пропозицій аргументовано здійснення заходів щодо гармонізації вітчизняного законодавства з міжнародним, урахування положень модульного законодавства у туристичній сфері й оновлення Закону України «Про туризм».

6. Окреслено перспективні напрямки вдосконалення організаційно-інституційного механізму державної політики туристичної сфери України, у межах яких доведена необхідність забезпечення організаційної єдності інституційного середовища. Конкретизовано, що допомогти в цьому може впровадження загальних і спеціальних державноуправлінських принципів (науковості, системності, ефективності, результативності, публічності та ін.) шляхом функціонування Наукового центру розвитку туризму в Україні, діяльність якого, на жаль, припинена. Зважаючи на проаналізований закордонний досвід (зокрема, польський, щодо результатів роботи подібних центрів), обґрунтовано відновити діяльність Наукового центру розвитку туризму в Україні, а також доповнити його повноваження в напрямку забезпечення незалежності як публічної інституції, яка може здійснювати науковий супровід діяльності державних і недержавних структур у певних напрямках. Серед них одним із важливих визнано надання державної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності в туристичній сфері, для чого запропоновано алгоритм відбору суб'єктів-отримувачів такої допомоги.

7. Запропоновано науковий підхід до підвищення результативності реалізації організаційно-економічного механізму державної політики туристичної сфери України, що передбачає врахування вимог часу, зокрема повсюдності впровадження діджіталізації й інноваційних технологій. У цьому контексті доведена необхідність розвитку е-туризму в Україні, особливості реалізації якого рекомендовано закріпити в чинному законодавстві про туризм. Крім того, зважаючи на потреби суспільства, зумовлені значним поширенням вірусних та інших захворювань, обґрунтована важливість розвитку кластерних структур, спрямованих на надання високоякісних послуг у сфері екологічного, соціально орієнтованого, медичного, лікувально-оздоровчого та іншого соціально орієнтованого туризму в Україні. З огляду на це запропоновано вдосконалення Стратегії розвитку туризму та курортів України (на період до 2026 р.) шляхом оновлення пріоритетів і заходів державного регулювання, які передбачають активне впровадження туристичних кластерів як відповідних організаційно-економічних інструментів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Донченко Л. М., Леушина О. А., Петренко В. П., Гостєва (Рибальченко) Н. П., Чернобильська А. В. Реструктуризація як передумова підвищення рівня конкурентоспроможності регіону (на прикладі Запорізької області): монографія. 2011. Мелітополь: Вид-во ФОП Силаєва О. В. 308 с.

Особистий внесок: визначено перспективні шляхи розвитку державної політики туристичної сфери на регіональному рівні.

Статті у фахових наукових виданнях з державного управління:

2. Гостєва (Рибальченко) Н. П. Адміністративний механізм державного регулювання туристичної галузі України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*: елек. фах. наук. вид. 2012. № 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=513>.

3. Рибальченко Н. П. Концептуальні засади розвитку організаційно-інституційного механізму державної політики туристичної сфери України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*. 2018. № 2 (9). С. 55–59.

4. Рибальченко Н. П. Аналіз світової практики функціонування механізмів державної політики сфери туризму. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*. 2019. № 2 (11). С. 73–75.

5. Рибальченко Н. П. Стратегічні напрямки розвитку механізмів державного регулювання сфери туризму та курортів України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*. 2020. Вип. 2 (13). С. 216–224.

6. Рибальченко Н. П. Аналіз стану функціонування механізмів державного регулювання туристичної сфери України. *Публічне управління та*

митне адміністрування. 2020. Вип. 4 (27). С. 63–67.

Статті в закордонних виданнях за напрямком:

7. Рибальченко Н. П. Проблеми державного регулювання в реформуванні туристичної галузі в Україні. *Scientific Journal Virtus*. 2018. Vol. 25, Pp. 208-212.

Тези конференцій:

8. Рибальченко Н. П. Основні шляхи стимулювання туристичної привабливості України. *Формування освітнього простору в умовах інформаційного суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (26–27 квітня 2018 р., м. Запоріжжя)*, 2018. Запоріжжя: ЗДІА. С. 101–102.

9. Рибальченко Н. П., Донченко Л. М., Гостєв С. П. Вплив фактору сезонності на динаміку туристичного попиту. *Соціально-економічні та правові чинники розвитку національної економіки України: облікові, аналітичні та контрольні аспекти в сучасних умовах інтеграційних процесів: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (22 листопада 2018 р., м. Полтава)*, 2018. Полтава: ПУЕТ. С. 202–204.

Особистий внесок: визначено складові туристичного попиту України.

10. Рибальченко Н. П. Основні тенденції розвитку туристичної галузі України. *Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (21–23 березня 2019 р., м. Черкаси)*, 2019. Черкаси: ЧДТУ. С. 40–42.

11. Рибальченко Н. П. Сутність використання інформаційних технологій у сфері туризму. *Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (19–20 березня 2020 р., м. Черкаси)*. у 2-х томах. Т. 1. Черкаси: ЧДТУ, 2020. С. 118–120.

АНОТАЦІЯ

**Рибальченко Н. П.   Механізми   державної   політики
туристичної сфери України.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2021.

У дисертації запропоновано розв’язання актуального конкретного наукового завдання, яке полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні й розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів державної політики туристичної сфери України. Для цього досліджено туристичну сферу як об’єкт державного управління й обґрунтовано компонентну структуру формування комплексного механізму державної політики туристичної сфери. Проаналізовано закордонні практики державної політики туристичної сфери із позиції її ціннісних орієнтирів і перспективних

напрямків їх урахування в Україні. Проаналізовано стан функціонування механізмів державної політики туристичної сфери України. Визначено концептуальні засади вдосконалення організаційно-правового механізму державної політики туристичної сфери України. Окреслено перспективні напрямки вдосконалення організаційно-інституційного механізму державної політики туристичної сфери України. Уперше запропоновано науковий підхід до підвищення результативності реалізації організаційно-економічного механізму державної політики туристичної сфери України.

Ключові слова: механізми державної політики туристичної сфери, органи державної влади, державна підтримка, кластерні туристичні структури, е-туризм.

АННОТАЦИЯ

Рыбальченко Н. П. Механизмы государственной политики туристической сферы Украины.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по государственному управлению по специальности 25.00.02 – механизмы государственного управления. Национальный университет гражданской защиты Украины, Харьков, 2021.

В диссертации предложено решение актуальной конкретной научной задачи, которая заключается в научно-теоретическом обосновании и разработке практических рекомендаций по совершенствованию механизмов государственной политики туристической сферы Украины. Для этого исследовано туристическую сферу как объект государственного управления и обоснованно компонентную структуру формирования комплексного механизма государственной политики туристической сферы. Обосновано, что этот механизм включает в себя организационно-правовой, организационно-институциональный и организационно-экономический механизмы, базис которых составляет определенный инструментарий. Доказано, что особое место в нем занимает организационный инструментарий, отличающийся комбинаторностью.

Оценено состояние функционирования механизмов государственной политики туристической сферы Украины, как такое что требует корректировки. Выделены экзогенные и эндогенные факторы, влияющие на такое состояния. Их анализ позволил аргументировать, что перспективным является развитие экологического, социального, медицинского, лечебно-оздоровительного туристического рынка и электронного туризма (е-туризма).

Проанализированы зарубежные практики государственной политики туристической сферы, а именно: Бельгии, Греции, Италии, Испании, Польши, Франции и др. Систематизированы ценностные ориентиры таких практик и перспективные направления их учета в Украине.

Учитывая польский опыт действенного регулирования туристической сферы с позиции его научного сопровождения, обоснована необходимость усовершенствования организационно-институционального механизма государственной политики туристической сферы Украины. Аргументировано,

что в этом контексте необходимо возобновить работу Научного центра развития туризма в Украине в соответствии с Законом Украины «Про туризм». Анализ этого и других правовых документов позволил определить концептуальные основы совершенствования организационно-правового механизма государственной политики туристической сферы Украины (гармонизацию ее законодательства с международным, обеспечение стратегического планирования и развития в условиях диджитализации и др.).

Впервые предложен научный подход к повышению результативности реализации организационно-экономического механизма государственной политики туристической сферы Украины. В его рамках рекомендовано совершенствование Стратегии развития туризма и курортов Украины (на период до 2026 г.) путем обновления приоритетов и мер государственной политики, которые предусматривают активное внедрение туристических кластеров как соответствующих организационно-экономических инструментов. Аргументировано осуществлять развитие кластеризации в сфере социально ориентированного туризма в рамках разработанной кольцевой модели.

Ключевые слова: механизмы государственной политики туристической сферы, органы государственной власти, государственная поддержка, кластерные туристические структуры, е-туризм.

ANNOTATION

Rybalchenko N.P. Mechanisms of state policy of the tourist sphere in Ukraine. – Manuscript.

Dissertation on competition of Candidate of Sciences degree in Public Administration by specialty 25.00.02 – Mechanisms of Public Administration. National University of Civil Defence of Ukraine, Kharkiv, 2021.

The paper offers a solution to a topical scientific and practical task, which is a theoretical grounding and development of practical recommendations for the improvement of mechanisms of state policy of the tourist sphere in Ukraine. For this purpose, the tourist sphere as an object of public administration is studied and the component structure of the formation of a complex mechanism of state regulation of the tourist sphere was substantiated. Foreign practices of state policy of the tourism sector from the standpoint of its values and promising areas of their consideration in Ukraine were analyzed. The state of functioning of organizational, legal, institutional and economic mechanisms of state policy of the tourist sphere of Ukraine was determined. The conceptual bases of development of the organizational and legal mechanism of the state regulation of tourist sphere of Ukraine were offered. The perspective directions of development of the organizational and institutional mechanism of state policy of the tourist sphere in Ukraine were determined. For the first time the the scientific approach to the implementation of the organizational and economic mechanism of state policy of the tourism sector in Ukraine was determined.

Keywords: mechanisms of state policy of the tourist sphere, public authorities, state support, cluster tourist structures, e-tourism.

Відповідальний за друк *Помаза-Пономаренко Аліна Леонідівна*.

Підписано до друку 16.02.2021 р.
Формат 60x84 $\frac{1}{16}$. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим.

Віддруковано з оригінал-макета в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80.